

Rapportage

Ontheffing Knobbelzwaan 2015-2019

**Ontheffingsperiode:
1 juli 2018 t/m 30 juni 2019**

fauna
beheer
eenheid
FRYSLÂN

Swichumerdyk 3, 9088 AP Wirdum
info@faunabeheereenheid.frl

Auteur: Peter de Vries
Uitgifte: 30 december 2019

Inhoudsopgave

1	Ontheffing in relatie tot Faunabeheerplan	1
2	Schademeldingen en uitgifte machtigingen.....	2
2.1	Schademeldingen	2
2.2	Uitgifte machtigingen.....	4
3	Uitvoering FRS	5
4	Resultaten.....	6
5	Aandachtspunten	8

1 Ontheffing in relatie tot Faunabeheerplan

Op 29 januari 2015 is door de Provincie Fryslân ontheffing verleend voor het doden van knobbelzwaan met hagelgeweer of kogelbuks op percelen waar schade aan landbouwgewassen dreigt of voorkomt, en voor het rapen, schudden, prikken of anderszins behandelen van eieren ter voorkoming van dergelijke schade (Ontheffing Knobbelzwaan 2015-2019; Frl.68.001.2015).

De ontheffing heeft als doel gewasschade op landbouwpercelen te voorkomen dan wel te bestrijden. Schade door knobbelzwanen wordt vooral veroorzaakt door groepen jonge, niet-broedende zwanen die tot eind mei op grasland foerageren en daarna naar grote wateren trekken om daar te ruien. Groepen zwanen blijken moeilijk te verjagen en vaak zeer hardnekkig terug te keren naar dezelfde percelen. De mogelijkheid van ondersteunend afschot voor verjaging is daarom noodzakelijk geacht waarbij de beperking is opgenomen dat broedparen en hun niet-vliegvlugge jongen tot september niet mogen worden gedood. Afschot dient zich daarom te richten op jonge, niet-broedende en niet-verzorgende exemplaren.

In de motivering voor de ontheffingverlening wordt nadruk gelegd op beperking/beheersing van de totale (provincie-brede) populatie. Afschot wordt gezien als optie wanneer populatiebeheersing via nest- en legselreductie onvoldoende blijkt of wanneer er lokaal grote schade dreigt te ontstaan. Tegelijkertijd wordt nest- en legselreductie alleen zinvol geacht wanneer dat planmatig en gecoördineerd gebeurt om welke reden dit daarom alleen mag worden uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van wbe's.

De ontheffing geldt in de gehele provincie Fryslân uitgezonderd de Waddeneilanden en de WBE's Beneden de Linde, Midden-Ooststellingwerf en Zuid Oost Hoek en mag alleen worden ingezet ter bestrijding van schade aan grasland. Alleen in WBE Om de Terpen mag de ontheffing tevens worden ingezet ter bestrijding van schade aan granen.

De ontheffing geldt niet voor Kleine zwaan en Wilde zwaan die soms gemengd in groepen tussen knobbelzwanen voorkomen. Indien een groep zwanen voor meer dan 5% uit Kleine of Wilde zwanen bestaat, mag geen afschot van knobbelzwanen plaatsvinden

2 Schademeldingen en uitgifte machtigingen

2.1 Schademeldingen

Een overzicht van het aantal schademeldingen waarbij zwanen betrokken zijn geweest, is gegeven in de tabellen 1a en 1b. Tabel 1a geeft het totale aantal meldingen voor alle zwanen. Dit betreft schade door Kleine zwaan, Knobbelzwaan, Wilde zwaan en 1 melding van schade door Zwaangans. De laatste vermelding is vermoedelijk onjuist en betreft een 'gewone' melding van schade door (Knobbel)zwaan en is als zodanig gerekend (zie ook hoofdstuk 3). Tabel 1b geeft het aantal schademeldingen waarbij ook Kleine zwaan en Wilde zwaan betrokken zijn.

Tabel 1a laat zien dat schade vooral begint op te treden vanaf de late herfst tot in april. Kleine zwaan en Wilde zwaan volgen als wintergasten logischerwijs dit patroon (tabel 1b). Het gemiddelde aandeel schademeldingen waarbij Kleine zwaan en Wilde zwaan waren betrokken, bedroeg 13% over de perioden vanaf 2013-2014. De ontheffing stelt dat zwanen niet mogen worden bejaagd indien een groep zwanen voor meer dan 5% uit Kleine zwaan of Wilde zwaan bestaat.

Tabel 1a: Aantal schademeldingen met zwanen als (mede)veroorzakers

	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	tot
2013-2014	-	-	-	4	2	2	2	8	5	4	-	-	27
2014-2015	-	-	-	2	5	2	8	14	20	6	2	-	59
2015-2016	-	-	10	1	2	2	7	8	30	17	1	-	78
2016-2017	-	-	16	3	9	14	9	19	14	13	2	-	99
2017-2018	-	-	-	2	7	2	4	4	12	14	1	-	46
2018-2019	-	-	-	-	15	9	11	15	6	9	7	-	72

Tabel 1b: Aantal schademeldingen met Kleine zwaan en Wilde zwaan als (mede)veroorzakers

	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	tot
2013-2014	-	-	-	-	-	-		1	1	-	-	-	2
2014-2015	-	-	-	-	2	-		2	6	1	-	-	11
2015-2016	-	-	-	-	-	-	1	1	10	1	-	-	13
2016-2017	-	-	2	-	-	4	1	7	3	2	-	-	19
2017-2018	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	2
2018-2019	-	-	-	-	1	-	-	2	-	-	-	-	3

Vaak wordt schade niet alleen door zwanen veroorzaakt maar ook door andere soorten. Het aandeel van zwanen in dergelijke gemengde schademeldingen is vermeld in tabel 1c. Uit tabel 1c blijkt dat indien zwanen specifiek in een schademelding wordt genoemd, deze, volgens de melder althans, een substantieel aandeel daarin hebben (meer dan 50%). Kleinere schadeaandelen door zwanen worden vermoedelijk als 'ganzenschade' geregistreerd.

Tabel 1c: Aandeel zwanen in schademeldingen waarbij zij als (mede)veroorzakers zijn betrokken

	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
2013-2014	-	-	-	64%	43%	15%	100%	56%	65%	100%	-	-
2014-2015	-	-	-	100%	80%	55%	68%	65%	65%	92%	100%	-
2015-2016	-	-	100%	100%	100%	100%	86%	79%	61%	100%	100%	-
2016-2017	-	-	85%	83%	92%	70%	63%	47%	76%	89%	75%	-
2017-2018	-	-	-	100%	83%	100%	100%	75%	93%	96%	100%	-
2018-2019	-	-	-	-	60%	89%	100%	72%	62%	100%	76%	-

Een overzicht van de gewassen waarvoor schademeldingen door zwanen zijn gedaan, is gegeven in tabel 2. In het seizoen 2018-2019 zijn alleen meldingen gedaan van schade op grasland. Dat zal mede bepaald zijn doordat de ontheffing behalve in WBE Om de Terpen alleen voor grasland geldt. De

verhouding tussen schademeldingen op blijvend grasland en ingezaaid gras lijkt zich de laatste vier seizoenen te 'stabiliseren' met een aandeel van 10 tot 20% voor nieuw ingezaaid grasland.

Tabel 2: Aandeel schadegewassen in schademeldingen m.b.t. zwanen

	grasland, blijvend	grasland, nieuw ingezaaid	wintergraan
2013-2014	37%	59%	4%
2014-2015	64%	36%	-
2015-2016	90%	10%	-
2016-2017	80%	20%	-
2017-2018	87%	13%	-
2018-2019	81%	19%	-

Tabel 3: Aantal schademeldingen met zwanen als (mede)veroorzakers per WBE

WBE	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019
De Alde Slachte	3	2	1	1	1
De Dongeradielen	1	3	2	-	1
De Lauwers	7	4	15	6	5
De Lytse Súdwesthoeke	3	10	14	11	17
De Marne	10	2	1	4	8
De Marren	-	5	1	2	-
De Middelsee	4	5	4	1	4
De Veenpolders	3	2	1	1	2
Gaasterlân e.o.	-	9	16	4	3
It Bûtenfjild	4	-	1	-	2
Kuinder en Linde	-	-	1	-	-
Midden-Opsterland	2	6	4	2	2
Om de Terpen	-	1	1	-	2
Skarsterlân e.o.	6	18	5	2	6
Smallingerland	2	4	2	-	-
Tsjonger en Ald Djip	7	5	21	8	11
Tytsjerksteradiel-Súd	-	-	-	-	1
Utingeradeel	7	2	9	4	7
Totaal	59	78	99	46	72

2.2 Uitgifte machtigingen

In het seizoen 2018-2019 zijn 64 machtigingen uitgegeven voor de Ontheffing Knobbelzwaan 2015-2019. Het aantal uitgegeven machtigingen voor knobbelzwaan vanaf (2014)-2015 is gegeven in tabel 4. Opvallend is dat de ontheffingstermijn begint per 1 januari (2015) maar dat de rapportaget termijn voor de ontheffing begint per 1 juli. De ontheffing heeft dus niet gegolden voor de laatste helft van 2014.

Tabel 4: Aantal uitgegeven machtigingen knobbelzwaan

WBE	(2014)-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019
Aengwirden-Schoterland	1	-	-	-	-
De Alde Slachte	5	1	-	-	2
De Dongeradielen	-	-	-	-	1
De Lauwers	3	4	9	9	6
De Lytse Súdwesthoeke	7	16	9	5	13
De Marne	3	2	1	3	6
De Marren	-	3	4	2	-
De Middelsee	3	7	2	4	7
De Veenpolders	4	8	4	4	5
Gaasterlân e.o.	3	4	11	5	4
It Bûtenfjild	1	1	-	-	1
Kuinder en Linde	-	-	2	-	-
Midden-Opsterland	3	-	1	-	1
Om de Terpen	5	6	3	4	4
Skarsterlân e.o.	8	7	7	2	5
Smallingerland	1	2	1	-	-
Tsjonger en Ald Djip	2	-	3	-	-
Tytsjerksteradiel-Súd	1	1	-	-	1
Utingeradeel	3	11	7	5	8
Totaal	53	73	64	43	64

3 Uitvoering FRS

In het seizoen 2018-2019 zijn uitsluitend perceelsgebonden machtigingen uitgegeven.

Preventieve maatregelen

Alvorens afschot te mogen plegen verplicht de ontheffing eerst voldoende andere maatregelen te proberen om schadeveroorzakende zwanen te verjagen. In de ontheffingsvoorwaarden zijn daarom ten minste twee (andere) preventieve maatregelen verplicht gesteld waarvan er ten minste één zichtbaar in het veld aanwezig moet zijn. In de praktijk is dit deels geëvolueerd tot de eis dat (ook) al bij aanvraag van de machtiging aan de voorwaarde van twee preventieve maatregelen moet zijn voldaan. Dat is onlogisch omdat een machtiging ook op basis van schadeverwachting kan worden aangevraagd en ook later in het jaar kan worden ingezet. Bij de uitgifte van de machtigingen is dan ook niet 'gecontroleerd' of er (direct) voorafgaand aan de aanvraag preventieve maatregelen zijn genomen. Wel is in de machtigingstekst opgenomen dat ten tijde en direct voorafgaand aan een bejaagactie aan de voorwaarde van voldoende preventieve maatregelen moet zijn voldaan. De verplichting om bejaagacties een dag tevoren bij Fumo te melden ondersteunt dat hieraan ook daadwerkelijk uitvoering wordt gegeven.

Afschot wordt gezien als optie wanneer populatiebeheersing via nest- en legselreductie onvoldoende blijkt of wanneer er lokaal grote schade dreigt te ontstaan.

'Wilde' zwaan en Zwaangans

In enkele gevallen is in de registratie sprake van Wilde zwaan en Zwaangans. Onduidelijk is in hoeverre het daadwerkelijk om deze soorten gaat. Niet alle melders zijn op de hoogte van het taxonomische onderscheid tussen verschillende soorten zwanen. Voor hen zijn zwanen die aan niemand toebehoren 'wilde zwanen' en wanneer in de keuzelijst wordt gezocht naar 'zwanen' komt men sneller uit bij 'Wilde zwaan' en 'Zwaangans' dan bij 'Knobbelzwaan'.

Zwaanganzen zijn dwaalgasten uit Azië waarvan het voorkomen in Fryslân niet zodanig is dat het veroorzaken van schade aannemelijk is.

4 Resultaten

Het aantal acties dat is uitgevoerd ter bestrijding van landbouwschade door knobbelzwaan is vermeld in tabel 5a. In de tabellen 5b en 5c staan het aantal bejagingsacties en het totaal aantal knobbelzwanen dat daarbij is geschoten. In het seizoen 2018-2019 zijn 771 bestrijdingsacties uitgevoerd waarvan 376 maal is bejaagd (49%). Daarbij zijn in totaal 228 knobbelzwanen geschoten.

Tabel 5a: Aantal acties ter bestrijding van landbouwschade door knobbelzwanen

	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	tot
2014-2015	-	-	-	-	-	-	-	28	57	60	21	12	178
2015-2016	8	1	17	22	66	75	72	56	57	44	16	11	445
2016-2017	8	-	1	18	24	48	46	71	59	32	6	4	317
2017-2018	-	-	-	-	27	32	37	29	60	33	13	3	234
2018-2019	-	-	5	27	39	52	62	56	58	58	25	13	395

Tabel 5b: Aandeel bejaging in bestrijding van landbouwschade door knobbelzwanen

	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	tot
2014-2015	-	-	-	-	-	-	-	58%	57%	52%	52%	20%	53%
2015-2016	20%	75%	47%	51%	42%	34%	23%	44%	44%	49%	57%	27%	41%
2016-2017	33%	-	92%	56%	31%	19%	47%	38%	39%	64%	54%	50%	44%
2017-2018	-	-	-	-	10%	56%	34%	45%	50%	70%	70%	73%	54%
2018-2019	-	-	44%	21%	25%	32%	49%	54%	63%	51%	49%	59%	49%

Tabel 5c: Afschot knobbelzwanen

	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	tot
2014-2015	-	-	-	-	-	-	-	49	109	58	40	1	257
2015-2016	3	5	26	38	72	34	23	39	39	37	6	4	326
2016-2017	2	-	16	30	16	8	51	60	29	77	6	-	295
2017-2018	-	-	3	9	8	39	10	12	30	34	9	2	156
2018-2019	-	-	5	6	15	20	43	34	57	26	19	3	228

Tabel 6: Afschot knobbelzwanen per WBE

WBE	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019
Aengwirden-Schoterland	2	-	-	-	-
De Alde Slachte	9	2	-	-	6
De Dongeradielen	-	-	-	-	1
De Lauwers	5	35	58	35	23
De Lytse Súdwesthoeke	24	74	68	20	46
De Marne	37	8	7	6	12
De Marren	-	11	14	11	-
De Middelsee	6	30	20	28	31
De Veenpolders	15	25	17	8	13
Gaasterlân e.o.	12	39	50	14	12
It Bûtenfjild	2	3	-	-	2
Kuinder en Linde	-	-	13	-	-
Midden-Opsterland	2	-	3	-	3
Om de Terpen	47	38	2	21	7
Skarsterlân e.o.	49	25	25	6	43
Smallingerland	3	8	0	-	-
Tsjonger en Ald Djip	28	-	2	-	-
Tytsjerksteradiel-Súd	8	2	-	-	4
Utingeradeel	8	26	16	7	25
Totaal	257	326	295	156	228

De tabellen 5 en 6 weerspiegelen de grotere aantallen schademeldingen in de maanden december t/m april en de meer frequente meldingen uit wbe's als De Lauwers, De Lytse Súdwesthoeke, De Middelsee en Skarsterlân. Zie daarvoor ook de tabellen 1a en 3 (schademeldingen) en 4 (machtigingen).

Schademeldingen, machtigingverlening en afschot tonen een samenhangend en stabiel beeld in zowel opvolgende jaren als geografische spreiding.

5 Aandachtspunten

De FBE wijst erop dat de koppeling tussen afschot van schadeveroorzakende zwanen en beheersing van de provincie-brede populatie via legselreductie, zoals die is aangegeven in de huidige ontheffing, slecht werkt.

De schade wordt vooral veroorzaakt door rondtrekkende groepen niet-geslachtsrijpe zwanen die niet in relatie staan tot een duidelijke, lokaal binnen een wbe broedende populatie. Planmatige aanpak op het niveau van de wbe is daarmee geen logische invulling voor de beoogde provincie-brede aanpak.

Daar komt bij dat schadebestrijding onder de verantwoordelijkheid valt van de grondgebruiker. Het uitbesteden van de uitvoering door de grondgebruiker aan wbe-leden gebeurt op individuele basis waarin de wbe als organisatie geen taak heeft.